MLÁDÍ HENRY BETHEL (BARUCHA HIRSCHE) ŠTROSBERKA

Před dvěma lety jsme si v den 187 výročí narození dr. Štrosberka, kterého Werner von Westhafen označil za muže stejně váženého jako Rockefeler či Rotschild, představili jeho slavný Třífázový plán. Ten čítal majestátní přestavbu Zbirohu, následné vytěžení všech nerostných zdrojů v okolí a v závěru i přestavbu Točníku.

V loňském roce jsme si pak přiblížili poslední léta Henry Bethel Štrosberka a jeho práci na Panamském průplavu a Soše Svobody. Podpořen pobídkou zde přítomného dr. Náhlého – a tady dovolte, abych Vás citoval, kolego: *„Každý jistě rád by věděl, jak si žil pan Rockefeler; jak se s nouzí třela bída tam za mořem u Rotschílda.“*, jsem vám vloni také slíbil, že se nastolenému tématu budeme věnovat i letos a to konkrétně Štrosberkovu dětství.

Dr. Henry Bethel baron von Štrosberk se narodil 20. listopadu 1823 v chudé židovské rodině. Jeho otec byl právník, matka prodávala na trzích máslo, pšenici a kůže. Malý Baruch měl ještě dva sourozence, sestru Haske a bratra Eliase. Při narození dostal jméno Baruch Hirsh Štrosberk. Narodil se v městečku Neidenburg, které leželo ve východním Prusku.

Werner von Westhafen k tomu uvádí: *„Své dětství neměl malý Baruch lehké. Již ve svých 12 letech osiřel. Naštěstí se jej ujal strýc, který žil v Londýně a malého Barucha zde vychovával. Po nějaké době mu svěřil prodej uhlí, kterým si mladý Strousberg vydělával a za uspořené peníze si kupoval pouze knihy k dalšímu vzdělávání.“*

Údaje o Štrosberkově dětství jsou pouze tedy kusé, resp. téměř žádné. I natolik spolehlivý von Westhafen o Baruchově dětství mlčí. Údaje pro léta 1823 až 1835 je tedy třeba hledat jinde.

Sám jsem se ve svých výzkumech však dostal pouze k roku 1829, tedy k záznamům o Baruchově školní docházce. Tyto zápisy však jsou o to cennější, že jsou psány přímo Baruchovou rukou. Jakmile se totiž Baruch Hirsch ve svých šesti letech naučil číst a psát, začal si poznamenávat tužkou (tehdy se jednalo o tužku s označením H, popřípadě B) kusé poznámky o význačnostech ve svém životě.

Podařilo se mi sehnat ještě tři Baruchovi unikátní retrospektivní poznámky k letům 1826, 1827 a 1828, kdy značně ovlivněn životem se svou matkou, na kterou byl silně fixován a pobytem s ní na tržišti, lze jednotlivé roky charakterizovat přibližně takto (a doufám, že to nepopletu): 1826 máslo, rok 1827 pšenice a 1828 kůže. Lze konstatovat, že začátek školní docházky byl pro Baruchovu další kariéru vysvobozením.

Baruchův život zcela jasně ovlivnil Karel Slavoj Amerling a jeho příchod do Niedenburku v roce 1829. Tento letopočet je v dějinách lidstva zapsán jako rok, kdy v Evropě propukla pandemie cholery a Robert Stephenson uvedl do provozu první, prakticky využitelnou, parní lokomotivou. A v dějinách Neidenburgu je zapsán navíc právě ještě příchodem Karla Slavoje Amerlinga jako učitele do místní školy.

Karel Slavoj Amerling se dostal do Niedenburku právě v souvislosti s únikem před cholerou, aby jako samozvaný pokračovatel Komenského šířil vzdělanost i v Prusích. Amerling se však nepovažoval jen za pokračovatele Komenského, ale šel dál a viděl se i jako následník bájného Kroka a jeho dcer, které měly vést na Budči u Kladna jednotlivé vědní či učební obory (Kazi lékařství, Teta pohanské náboženství a Libuše právo).

Werner von Westhafen o Amerlingovi poznamenává: *„Ten přivandrovalec zaváděl názorné učební pomůcky – hlavně pak výpravné nástěnné obrazy, z nichž se dítka dověděla, jak vypadá vlk a tetřev hlušec, že zajíc je bojácný a tučňák má veselý fráček. Posluchači ti mu naslouchali s pobožnou hrůzou a i těm nejvýtečnějším z nich šla po rozprávce s geniálním tím mužem hlava kolem.“*

Není třeba zvlášť upozorňovat, že Amerling malého Barucha Štrosberka zásadně ovlivnil, tak jako dítka dodnes ovlivňují jejich učitelé z prvních tříd základních škol. Ukázal mu, že svět není jen Niedenburk a Prusko, ale že existují i jiné země, ba dokonce kontinenty. Baruch se začal zajímat o svět, stroje a různá náčiní a vše prokládal zanícením čtením napínavých spisků z jiných končin, zejména pak v tu dobu populárních romantických historicko-dobrodružných románů s indiánskou tématikou američana Jamese Fenimora Coopera.

Jen na okraj k Amerlingovi – jeho kariéra nabyla na významu a proslavil se až v pozdější době, kdy už byl opět v Praze a na rohu ulic Žitné a V tůních založil s podporou hraběte Thuna novou Pražskou Budeč. Jednalo se o budovu, která v suterénu obsahovala chemickou laboratoř, v přízemí knihkupectví s tiskárnou, v patře přednáškové a výstavní sály, druhé patro zaujímal malířský ateliér, knihovna a pěvecká škola, o patro výš byla nemocnice a nad tím vším čněla 15m vysoká dřevěná věž, ze které chtěl Amerling pozorovat hvězdy. Kolem budovy vytvořil zahradu s různými rostlinami z různých kontinentů, na kterých dělal genetické pokusy.

Kolem sebe soustředil spolek Vykoupenců, kteří měli tvořit Všenaučný slovník (v něm byli například Tyl, Pavel Josef Šafařík, František Cyril Kampelík – zakladatel známých peněžních ústavů a další). Když roku 1840 přivábila jejich činnost zájem policie, Amerling svoje sektářské sdružení rozpustil a stáhl se do své Pražské Budče jen se svými nejvěrnějšími. Budova postupně zarůstala geneticky modifikovanými rostlinami, takže po čase to kolem ní vypadalo prapodivně. Pražané začali považovat Amerlinga za černokněžníka, který obcuje s nadpřirozenem. Jeho spolupracovník, výstřední básník

Josef Jaroslav Kalina se usadil v zahradě, takže se po Praze brzy rozkřiklo, že v ní žije Ježíš. Málo navštěvovanou nemocnici vedl další spolupracovník dr. Hák, který léčil nemocné hladem a žízní a Priessniztovými zábaly tzv. zavejcováním.

V Amerlingově zájmu o péči o choromyslné ke konci života lze patrně spatřovat touhu porozumět přece jen lépe sobě samému. Když před svojí smrtí zavíral Budeč, pronesl památnou větu: „ Odevšad bude znít srp a varyto a všude štětec, dláto a drobnohled slavit bude pravé divy!“ Stal se tak patronem všech, kdo věří, že život je jeden nepřetržitý začátek.

A to nás vrací zpět ke Štrosberkovi. Když v roce 1833 Amerling opustil Niedenburk, aby se vrátil do Prahy a založil Budeč, zůstala škola v malém pruském městečku bez učitele a Baruchovo vzdělání převzal do svých rukou jeho otec, který byl, jak už víme, právníkem. Z tohoto období, které malý Baruch Hirsch vždy považoval za jedno z nejnáročnějších ve svém životě (ačkoliv si otce vážil a měl k němu respekt), se zachovaly jen zmatené čáranice na papírkách. Po tom, co se Baruch úplně uzavřel do sebe, přestal mluvit a kreslil jen divné přeškrtané čáry, na nátlak matky otec přestal s výukou, a Baruch si zapsal její slova pronesená ke zhrzenému učiteli: *„Vrať se ke svojí právnické dráze.“* a připsal si: *„Keine Ahnung, aber super Idea…“*

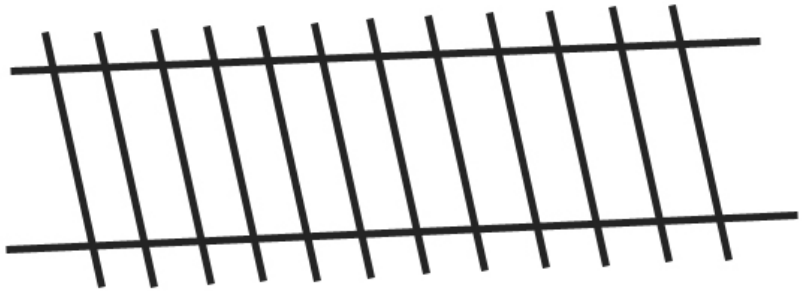

Každopádně v roce 1834 se dostává Baruch do Königsberku, kde pokračuje ve studiu tentokráte v řádné škole při tamním klášteře. Z té doby se zachoval obrázek učitelského sboru, který se dva roky snažil o Štrosberkovo další vzdělávání. Ač se to nejeví jako možné, 18členný sbor obnášel plnou 1/3 mužů. (Pro nás je na tomto snímku zajímavá snad jen osoba sedící zcela vpravo – jedná se o babičku později nechvalně proslulého H. Göringa.)

Rokem 1835 končí Štrosberkovo dětství. Jak již víme z minulých přednášek a ze zápisů Wernera von Westhafen, tento rok se po dlouhotrvajících lijácích přehnala přes Niedenburk povodňová vlna, která odnesla všechny místní právníky, máslo, pšenici, kůže a tím i oba Baruchovo rodiče. Baruch Hirsch odešel ke strýci do Londýna, aby nastartoval svoji pozdější kariéru průmyslníka Henry Bethel Štrosberka, Krále železnic. Jeho Poslední pruskou prací je pak dojemný obrázek, kterým se loučí se svým rodným krajem.

Jde o vyobrazení alegorického vozu nebo živého obrazu, který se pokusíme zrekonstruovat:

BARUCHOVA PPP
oživlý obraz - alegorický vůz

Amerika
NATTY BUMPOO

1823 - zvaný "Kožená punčocha"

- 1823 (rok Baruchova narození) je zároveň rokem, kdy vyšel román Jamese Fenimora Coopera "Průkopníci", který malý Baruch náruživě četl a díky němuž získal představu o krajině, kam odejde ve svém dospělém věku; postava Natty Bumpooa, přítele indiánů, drží v levé ruce ulitu a pravou jí vyhrožuje, což je symbolickým vyjádřením boje indiánů proti Francouzům -

Austrálie
VAKOVLK

poč. 19. st. - téměř vyhynulý endemit

- masožravý vačnatec, kterého Baruch znal z výukových nástěnných obrazů svého učitele K. S. Amerlinga, ve svém alegorickém voze znázorňuje mužem v překlonu držícím se za hýždě předvádějícím, že má "vlka", na krku pak má nezbytný vak; Baruch si z pojmenování živočichů australské fauny nedokázal představit ani jednoho tvora, jeho chápání byl nejbližší vlk, kterého znal z lesů v okolí Niedenburku; jde o jediné zvíře v obraze - Baruch žádného slavného australana neznal -

Evropa
ROBERT STEPHENSON

1829 - vynálezce parní lokomotivy

- 1829 je rokem vstupu Barucha do školy; Robert Stephenson nese kouřící komín symbolizující pokrok ve Století páry; na hlavě má pruskou helmu jako symbol národní identity malého Barucha; předobrazem pro podobu vynálezce, který Barucha ovlivnil na celý život, byl Baruchův otec, právník; jeho umístění je symbolicky na začátku obrazu - zcela vpravo -

Točník 2012
DOC. DUCH

+ Hana Z. (Točník)

- přednášející doc. Duch rekonstruuje 8. prosince 2012 Baruchovu PPP (Poslední pruskou práci) - jeho statický oživlý obraz, který přidáním figury domorodce (v našem případě ženy s názvem obce) a pobídnutím účastníků oživlého obrazu, aby udělali naráz jeden krok (či Krok - viz Amerling) směrem k domorodé ženě, celý statický obraz rozpohybovává a realizuje tím po cca 150 letech Štrosberkovu myšlenku přivést dráhu a vozy (v tomto případě alegorický vůz) do Točníku; fotografie dokumentuje, že z realizace Štrosberkovy myšlenky jsou všichni nadšení, radují se, usmívají a jsou šťastní-

Antarktida
WILHELM VON HUMBOLDT

1823 - německý filosof a jazykovědec

- pruský jazykozpytec je autorem "Teorie jazykového relativismu", která tvrdí, že lidé hovořící různými jazyky odlišně chápají svět kolem sebe - jedná se o teorii, kterou Baruch ve svém životě využil beze zbytku; v obraze Wilhelm hledí na tučňáka a vzpomíná na svého slavnějšího bratra Alexandra, po němž je pojmenován Tučňák Humboldtův, jež žije v Antarktidě - ta byla navíc objevena roku 1823, tedy v roce Baruchova narození (a to předky Baruchovo budoucí ženy) -

Asie
NIKOLAJ IVANOVIČ PIROGOV

1835 - ruský vědec, lékař a pedagog

- lékaře, který vynalezl použití sádry v medicíně při léčení zlomenin, bral Baruch jako jednoho z největších mozků své doby; jeho technice užití sádry věřil Baruch natolik, že ji využil i v tomto obraze, kdy má Pirogov zasádrovanou svoji pravou ruku, kterou (zázračně léčenou) hýbe celým obrazem, soukolím (má nejvíce práce - je tedy v jednom kole); roku 1835 začal Pirogov při opercích hojně používat éteru, což celému Baruchovu obrazu dodává na mystičnosti -

Afrika
SV. KATEŘINA

300 - Egyptská princezna, mučednice

- patří mezi nejpopulárnější křesťanské světce; byla mučena lámáním v hořícím kole, které se stalo jejím atributem; je mj. chápána jako patronka utonulých - Baruch jí tak bral jako pomocnici v dobré smrti svých rodičů, kteří roku 1835 utonuli při potopě v Niedenburku (kolo je v obraze vyměněno za nafukovací záchranné kolo); Kateřina má na hlavě šátek, který nosila na trhy Baruchova matka -